

MỘT THUỞ CHƠI TEM

Muốn một lần tạ ơn với đời
Chút mặn nồng cho tôi
Đóa hoa vàng mỏng manh cuối trời
Như một lời chia tay

Lúc còn nhỏ, tôi chẳng biết đến cái thú chơi tem. Vấn tất là vậy.

Đến khoảng năm 1965, 1966 gì đó, khi gần vào bậc trung học, tình cờ đọc cuốn « *Nghệ thuật chơi tem* » của ông Nguyễn Bảo Tụng, tự nhiên tôi cảm thấy có sự thích thú với những con tem nho nhỏ này.

Ở đây, tôi không bàn về cách chơi tem như tem sống, tem in sai, tem không răng cưa, bưu thiếp phát hành *Ngày đầu tiên* (FDC: First day cover), phong bì hay những tờ tem ... của dân chơi tem chuyên nghiệp mà chỉ nói về những kỷ niệm cũ về tem mà thôi. Về thú chơi tem của dân chuyên nghiệp, các bạn có thể tìm hiểu trên những trang web về tem chẳng hạn. Chỉ vấn tất là thú chơi nào cũng lắm công phu. Nhất là chơi tem thì đôi khi gắn liền với các thú sưu tầm khác như tiền giấy, phong bì... nữa.

Thời đó, phần đông là tem căn bản mà tôi có là những con tem thời Đệ Nhất Cộng Hoà (1955-1963) và những con tem Mỹ trên những bưu thiếp của dì tôi, du học ở San Diego gửi về.



Những con tem Mỹ ngày đó, thường là tem có hình của Tổng thống Hoa Kỳ Abraham Lincoln hay những con tem nhỏ in hình tượng nữ thần Tự Do. Theo thông lệ, cứ gần mùa Giáng Sinh (Season's Greeting) thì bưu điện Mỹ thời đó, in thêm những con tem nhỏ, có hay không có giá tiền, dán vào các bao thư gửi đi như báo hiệu Mùa Giáng Sinh đã đến.



Về tem VNCH thì trong đám bạn cùng chơi tem ở tuổi « ăn chưa no, lo chưa đến », cứ nói những bộ tem như « Vạn thọ Nhân Thèn », « Chiến dịch Huynh Đệ », bộ « con Rồng », bộ « Hai bà Trưng », bộ « cây Trúc »... là tụi tôi tấm tắc và biết từng giá tiền, màu sắc của bộ tem đó. Thí dụ bộ tem « Di cư » thì con tem mệnh giá 35 đồng có chữ « *Chiến dịch huynh đệ* » không bị in chồng lên thì mắc hơn con tem 35 đồng bị in chồng lên. Những con tem như bộ « Bảo Long », « Bảo Đại », lại là những con tem mắc nhất thời đó. Chỉ tiếc là ngày xưa, tên những người họa sĩ hay người thiết kế con tem đó lại là một ẩn số. Sau này, khi một con tem ra đời, tên của người họa sĩ trúng giải, mới được in ở dưới con tem như để vinh danh.



Tôi cứ nhớ lúc còn nhỏ, tôi lục lạo trong chồng thư từ trong tủ của ba tôi. Cứ thấy bao thư nào có dán tem là thò tay bóc ra mà không cần biết đến những nguyên tắc rất sơ đẳng của việc chơi tem: Phải cắt miếng giấy với con tem rồi đem ngâm nước. Keo sau lưng tem tan ra và đem phơi khô thì tem và răng cưa mới không hư ! Nhớ đến chồng giấy tờ của ba tôi, bây giờ, đã hơn 50 năm qua, tôi vẫn thấy như trước mắt, những bì thư nham nhở vì tem bị bóc thô bạo !

Thú chơi tem ngày càng lớn mạnh và còn nhỏ, chưa biết nhiều về bưu hoa, tôi thường hay xin tem từ ông chú họ của tôi. Những con tem VNCH thì tôi thường dựa vào các catalogues về tem để biết về tên, thứ tự thời gian phát hành và biết trong một bộ, có bao nhiêu con tem.

Tem VNCH ở đây là các loại *tem thường*, *tem phạt*, *tem con niêm (thuế)* và *quân bưu (tem dùng cho các khu bưu chính (viết tắt là KBC) của quân đội)*. *Dạng aérogramme là dạng thư, tem quân bưu in sẵn và bao thư là một*, người dùng chỉ việc viết thư rồi gấp, dán lại và đi ra bỏ vào thùng thư.

Sau này, tôi còn có cái màn là ra Bưu điện Sài Gòn, chen lấn xếp hàng để đóng dấu tem trên phong bì của Ngày phát hành đầu tiên. Cũng khá tốn tiền. Nghề chơi phong bì tem Ngày đầu tiên này, cũng rất thịnh hành vào thời ấy.



Lại nói về chú tôi, người đã giúp chúng tôi nhiều kiến thức về việc chơi tem. Chú tôi, đáng người khắc khổ, là một ông chú rất thương những đứa cháu họ. Là dân gốc đại học Vạn Hạnh, học trò của cư sĩ Thát và hay đọc báo quốc tế, kiến thức chú tôi rất sâu rộng. Nhà ông ở Tân Định gần nhà tôi. Từ Đa Kao thì đi bộ chỉ độ chừng 10 đến 20 phút. Từ đường Phan Thanh Giản (khúc gần đường Mạc Đĩnh Chi), đi hết đường Phan Liêm là đến đường Lý Trần Quán. Hết đường Lý Trần Quán, có trường học Michelet xưa và Chả cá Lã Vọng, là đến số 22 đường Huyền Quang, nhà chú tôi.

Chú như người trong gia đình tôi. Ngồi trong nhà mà nghe tiếng lách cách mở ổ khoá, chớ không sửa là thấy ông chú tôi lò dò tiến vào. Trăm lần như một, tôi thường hỏi chú Lân là có con tem nào cho tôi để bỏ vào bộ sưu tập không ? Để làm vui lòng những thằng cháu quái quỷ, chú tôi bắt đầu mầy mò tìm hiểu nghề chơi tem. Sau này, khi trở thành hội viên chơi tem chuyên nghiệp trong một hội tem quốc tế, ông cũng nói là do mấy thằng cháu cứ hỏi xin tem nên ông « dấn thân » vào thú chơi tem.

Theo chú tôi, nghề chơi tem là thú vui tao nhã, giàu kiến thức và vẫn có thể kiếm tiền, tuy không nhiều. Năm 1988, khi ông có một người bạn có con vừa lập gia đình, quà mừng của ông gởi qua Paris nhờ tôi trao lại cho gia đình tân lang, chỉ vốn vẹn tám thiệp mừng và có kẹp 1 con tem thay quà. Đủ biết giá trị con tem đó ra sao !

Những năm 1968, 1970... để làm giàu bộ sưu tập tem của mình, tôi thường đạp xe ra gần chợ Tân Định, gần tiệm sách Yiễm Yiễm thư quán và rạp hát Mô Đéc, nơi có tiệm buôn tem với cái tên khá khiêm nhường là « Thế Giới ». Chủ tiệm Thế Giới là một người Hoa và có cái quầy kính ngay cửa. Đi xe đạp đến thì chỉ ngồi trên yên xe và lật từng album, theo từng chủ đề, của chú Ba đưa ra và lựa tem. Những con tem được lựa xong, chú Ba cho vào một bao giấy bóng nhỏ và tính tiền. Tiền mua tem thì chẳng bao nhiêu tuy nó cũng làm hao hụt phần nào số tiền túi ba mẹ cho tôi hàng tuần. Nhưng đổi lại là những niềm vui cuối tuần nho nhỏ.

Chơi tem thì tôi chỉ thích những con tem của VNCH từ lúc mới bắt đầu nền đệ nhất cộng hoà, 1951 cho đến năm 1964. Tem VN trong Nam thời đó, với những nét vẽ tỉ mỉ của những hoạ sĩ VN và được in thật đẹp như những con tem của Pháp ngày xưa. Nhìn những con tem này, cứ như thưởng thức những tác phẩm hội hoạ vậy.

<https://sites.google.com/site/namkyluctinhorg/tac-gia-tac-pham/khong-ro-tac-gia/bo-suu-tap-tem-viet-nam-cong-hoa-1951-1975>

Nói thêm là ngày xưa, có những họa sĩ VN vẽ những tranh cực đẹp để làm bìa cho những bản nhạc của nhà xuất bản Tinh Hoa (của ông Tăng Duyệt) như họa sĩ Duy Liêm, Phi Hùng... mà bây giờ cầm tờ nhạc xưa lên, như cảm nhận lại những xúc cảm cũ....



Đọc thêm về nhà xuất bản Tinh Hoa ở đây:

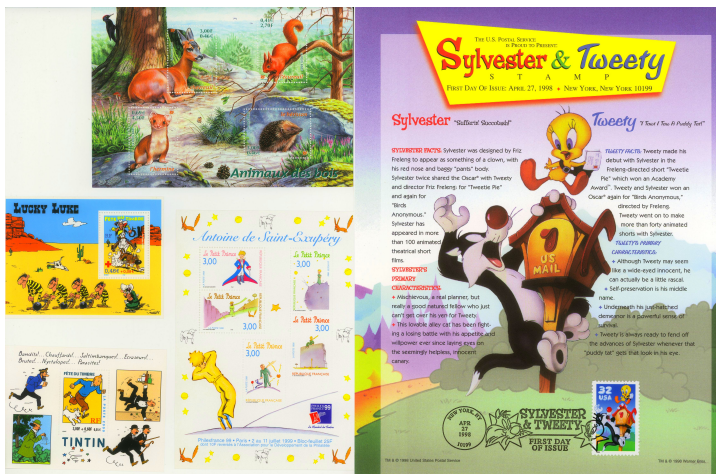
http://www.art2all.net/tho/vinhba/tinhhoa_tranbadaiduong.htm

Từ năm 2013, với bộ tác phẩm « *Chuyện đời của phố* » và « *Nếu biết trăm năm là hữu hạn* » của Phạm Công Luận, cả một phong trào Tìm về dĩ vãng xưa ở Sài Gòn trở nên sôi nổi. Những tác phẩm viết về Sài Gòn, hình ảnh những con tem cũ, báo xưa, bìa nhạc cũ... trở nên đắt khách và tìm kiếm nhiều ! Với một xã hội kỹ thuật hoá theo dòng tiến hoá của thời gian, nhiều người, sau một ngày làm việc, cất công đi tìm lại những vật kỷ niệm cũ của một thời xa xưa nào đó. Như một cách giải toả tâm hồn. Thời mà sóng TV được phát từ máy bay EC- 121 và không phải nhà nào cũng có TV và nhà nào có TV là thiên hạ đến đầy nhà coi chùa, con nít reo hò.... Tình hàng xóm của những năm 60 rất thân thiện và vui. Khác hẳn bây giờ.

Theo tài liệu về tem, những con tem VNCH xưa, thường được in bên Pháp, từ các nhà in nổi tiếng như Helio, Vaugirard, Thomas de la rue Londres, nhà in tem thơ Avenue de Brune... Sau năm 1968, theo ý kiến của riêng tôi, tem VNCH mất dần đi những nét vẽ cầu kỳ của nó. Tem Pháp cũng cùng số phận. Trước những năm 1975, tem Pháp in rất đẹp và cầu kỳ với những bức tranh - tại tôi quen miệng gọi là những tem « tableaux » rất có giá trị.



Sau này, tem Pháp in tùm lùm, kiểu mà từ tiếng Việt gọi là « in bú xua ». Ngoại trừ tem máy, ở đây là con dấu tròn hay chữ nhật, ghi ngày giờ và ký hiệu của chi cục gửi, thì những con tem màu mè, in theo thị hiếu thị trường, đẹp thì có đẹp nhưng chẳng có nhiều giá trị về mặt bưu hoa. Từ những năm 2000, bưu điện Tây còn « nửa đường đi xuống » hơn khi cho thiên hạ tự ...in tem với hình cá nhân ngay trên giấy thường, khổ A4 ! Y xì tem Mỹ những năm sau này.



Năm 1969, tôi ghiền chơi tem đến độ đạp xe đạp vào Chợ Lớn với bản đồ trong tay, để tìm những tiệm tem có tem VN « hiếm ». Từ « hiếm » ở đây là để chỉ những con tem VN Dân Chủ Cộng Hoà, in ngoài Bắc và tem của MTGPMN. Tuy cách in ấn các tem này không đẹp nhưng là vì tem thuộc loại « cấm lưu hành » nên khá mắc và hiếm. Ngày nay, tem Việt Nam có rất nhiều chủ đề và in cũng đẹp nhưng không hiểu sao, tôi vẫn thích những con tem VNCH cũ hơn.

Đoạn kết cho một cuộc tình về tem là năm 1984, tôi gửi tặng tập tem VN cho chú tôi (*mà nói cho đúng, đa số những con tem xưa đó, là của chú tôi cho*) rồi lên đường « tu nghiệp ». Ông chú tôi lúc đó vẫn miệt mài với những con tem và thêm thú sưu tầm những tờ tiền xưa.



Thời gian một áng mây bay...

Biết bao nước đã chảy qua cầu từ ngày tháng của những cái năm xa xưa ấy. Nhiều bài viết về Tân Định, Bà Chiểu, Đa Kao xưa, đầy dẫy trên mạng. Rạp hát Mô Đec, Yếm Yếm Thư Quán và tiệm buôn tem Thế Giới biến mất theo lớp sóng phé hưng của cuộc đời. Ông chú tôi, người cho chúng tôi những cảm hứng về chơi tem, thuộc lớp « người xưa », cũng đã mau chóng lên đường sau một cơn bạo bệnh. Năm 2005, tôi chỉ kịp về nhìn ông lần cuối khi ông đã nằm trong áo quan.

Chỉ tiếc là bộ sưu tập tem, nhiều thể loại, của ông, cuối cùng cũng bị bán rẻ, bán tháo. Do người thừa kế, tuy biết ít nhiều giá trị số tem của chú tôi, nhưng không có nhiều thời gian để rao bán. « Tương truyền » rằng, người mua lại số tem, do điều kiện tài chánh chỉ đề nghị một giá mua nào đó vừa phải. Và với một điều kiện là chỉ nhận tem sau một thời gian nào đó (*chắc để cho người chủ tem cũ...siêu thoát ?*) chứ không lấy liền.

Từ chuyện trước mắt này, tuy bây giờ tôi cũng trở thành người sưu tầm nghiệp dư những món đồ cũ thời của tôi (như đèn dầu hôi, tem, sách báo năm xưa hay những đồng hồ cổ treo tường Westminster...) thì có người các có hỏi tôi, kiểu anh Vũ-cà-phê « *Tiền nhiều để làm gì ?* ». Dịch nôm na là « *Sưu tầm cho có để làm gì, chết có mang chó được đi đâu ?* » thì tôi vẫn đủ lý do « bê-tông » để trả lời.

Đại ý trước tiên là cái thích của một người sưu tầm một hình thức vật dụng gì nào đó. Những vật sưu tầm đó, nhiều khi dưới mắt thiên hạ, nó chẳng đáng giá gì cả nhưng với người sưu tầm, nó nói liền người sưu tầm với một quãng thời gian êm đềm nào đó trong cuộc đời của họ. Vậy là quá đủ.

Và dĩ nhiên, trong cuộc đời gió nổi mây trôi, kiểu « *thấy đó, còn đó, mất đó* » này thì ta phải luôn luôn tâm niệm rằng « *Chẳng có điều gì tồn tại mãi với thời gian* ». Người còn tiêu tùng thì nói chỉ đến những món đồ vô tri vô giác ? Trong cuốn « *Cái cười của thánh nhân* », học giả Nguyễn Duy Cần đã ghi « *Phần đông chúng ta thường quan niệm hạnh phúc là một cái gì khó tìm thấy, khó đạt được và phải mua bằng một giá rất đắt, nhất là phải có nhiều tiền và thế lực...* ». (*Sự trùng hợp kỳ lạ là câu viết năm xưa : « ...phải có nhiều tiền » lại là kim chỉ nam ngày nay : « Cái gì không mua được bằng tiền thì mua được bằng rất nhiều tiền » !*) Nhưng khi người sưu tầm sở hữu những món đồ « đơn giản / mớ tiền » đó, có cái thú là khi nào họ thích, họ cứ phom phom lòi ra những món đồ đó ra « nghĩa » một phát là tự nhiên thấy tâm bình an, hạnh phúc phây phây trở lại thì suy ra, có tốn kém gì đâu ?

Há vậy chẳng đủ sao ? Một anh triết gia Tàu nào chẳng đã phán « *Hễ biết đủ là đủ, còn đòi cho đủ thì biết đến bao giờ mới đủ* » đó sao ? Còn chuyện hậu Tam quốc là khi đã xuôi tay rồi thì

hết, chẳng còn cái quái gì để quan tâm. Hơi nào thắc mắc mấy « cái-chuyện-lẻ-tẻ » như đồ mình sưu tầm, nay về đâu chi cho mệt đời ?

Có những sự việc nho nhỏ nhưng nhiều kỷ niệm của một thời ấu thơ trong gia đình mà ai cũng nhớ mãi. Ở đây, những tập album chứa những con tem Mỹ và tem VNCH thời tôi còn nhỏ, là một trong những kỷ niệm đó. Do đó, từ chục năm qua, cuộc sống tạm ổn định, tôi cũng lò dò tìm lại những con tem VNCH cũ. Nhưng lần này lại là tem sống !

Tiệm « Thế Giới » Tân Định năm xưa và các tiệm bán tem Sài Gòn-Chợ Lớn cũng không còn nhưng với thời đại @ thì tiệm « ebay.fr » (Pháp) hay ebay.com với quy mô thế giới, trở thành cái lựa chọn hàng đầu của tôi. Theo năm tháng, với những người bán không-quen-biết trên mạng, những con tem xưa, kỷ niệm cũ lại làm một màn « come back » ồn ào trên mạng.

Tuỳ cung cách đấu giá, dần dần, tôi có trong tay gần hết những con tem cũ, của một quốc gia đã mất tên đến nay đã gần 45 năm ! Một bộ tem hoàn hảo, đầy đủ của VNCH, trên ebay, tôi từng thấy đề giá khởi đầu là 800 euros.

Ngoài ra, có thể kể đến những con tem thời Đông Dương (có chữ Indochine) của nhà cầm quyền thực dân Pháp. Những con tem này, sau 1954, được chính phủ mới tạm dùng lại trong thời gian chờ đợi tem mới, bằng cách in thêm giòng chữ VNDCCH- Độc lập-Hạnh phúc. Những con tem này thì không có giá trị bằng những con tem không in chữ chồng lên. Tuổi tác của những con tem này thì chắc thời gian in cũng phải trước năm 1942. Khi mà thống chế Pétain của Pháp chưa trở thành “tội đồ” của nước Phú Lang Sa !



Bây giờ, những con tem quý hiếm của VNCH cũ, ngoài những bộ tem hoàn hảo, đủ bộ, nổi tiếng như « Di cư », « TT Ngô Đình Diệm »... giá xấp xỉ hơn 50 usd thì những con tem VN mắc tiền là những con tem đã phát hành từ 1974 hay 1975. Vì một lý do nào đó, chính phủ cũ không kịp hay chưa kịp phát hành thì cái năm Mão lù lù vác xác đến. Thế là tan hàng, mạnh ai nấy chạy.

Lại bình loạn tiếp về chuyện đấu giá tem sưu tầm trên website ebay.fr:

Để có thể sở hữu những món đồ mình thích với cái « giá phải chăng » thì người sưu tầm phải có một chiến thuật đấu đấu với những tay sưu tầm (ở đây là tem VNCH hay đồ vật) khác. Tiền ít mà cứ muốn hít đồ thơm là vậy. Muốn thắng đấu giá, tay chơi phải « canh me » lúc món đồ gần hết hạn thời gian đấu giá. Bỏ giá sớm quá, chỉ tổ làm tăng giá món đồ đó. Vì lẽ là khi ta ra giá cao hơn đối thủ, đối thủ ta có khi « nóng máu gà », tăng tiền theo kiểu « *đấu tranh đây là trận cuối cùng* » thì cuối cùng, chỉ có ngư ông, người bán món đồ, hưởng lợi khi trai, cò đấu đá nhau ! (Cũng có trường hợp trai 1, cò 2 « đâm chém » nhau thì xuất hiện cao thủ khác, số 3, « dzốt » đẹp món đồ đấu giá với số tiền cao vọi vọi !)

Đúng giờ J-1 phút là hết hạn đấu giá, ta phải nhanh tay bỏ giá tiền mua lớn hơn giá món đồ người khác đã đưa ra. Chắc ăn hơn thì ta « ký gởi » một số tiền nào đó, cao hơn nhiều giá món hàng đề nghị. Để có khi đến J-2 giây, đối thủ ta có nhanh tay, nhanh chân bỏ thêm số tiền nào vào thì cũng không kịp trở tay với mình ! Nhưng nói chung là kiểu đấu giá tự động này chỉ ăn được dân tay mơ thôi.

Dân chuyên nghiệp thì khi họ « phát hiện » được món nào « hời » thì họ đánh đấu giá tự động với số tiền rất cao (nhưng không vượt quá giá trị thật của món đồ đó) để họ chắc chắn sở hữu được món đồ đó.

Thế nào là giá trị thật của món đồ đấu giá đó ? Điều này chỉ có dân chuyên nghiệp mới đánh giá khá chính xác. Dân chơi tem nghiệp dư thì thường dựa vào những catalogue « giáo điều » Yvert & Tellier. Dân chuyên nghiệp thì dựa vào thị trường thực tế và loại tem của từng quốc gia mà ra giá.

Để biết « đẳng cấp » của dân chuyên nghiệp mua bán trên site Ebay, cứ nhìn sự giao dịch thành công bằng những ngôi sao * màu xanh biển bên cạnh nick của họ. Cứ y như thời « Mig's Killer » qua số sao vẽ gần cockpit phi cơ vậy.

Trên đây là kinh nghiệm nghiệp dư khi phải đối đầu của tôi với các nhà sưu tầm khác (và không chỉ giới hạn ở mục tem VNCH).

Tóm lại nghề chơi nào cũng lắm công phu. Không thể vì chực đô « lẻ tẻ » mà vuột mất món đồ mình thích ! Diễn dịch nhanh là « *Đã chơi xế hộp mà ki bo tiền xăng thì thôi, đi xe Cub hay Grab cho khỏi rách việc !* ».

Paris đầu xuân, gió hanh hanh mát lạnh. Tháng Năm lập cập đến, cũng là giỗ 14 năm ngày chú tôi ra đi. Trong căn phòng nhỏ, nhìn ra cánh rừng trước mặt, nay đã xum xuê màu lá xanh. Xúc cảnh sinh tình, tôi mở tủ lấy cuốn album tem VNCH ra nhìn. Và lòng chùng xuống khi nhớ đến ông chú đã qua đời bên Việt Nam.

Trong một tản văn trước, tôi có nhắc đến bài thơ mà ông đã chép lại gởi tôi vào cái năm 1988 bão bùng của tôi bên Tây, tôi xin ghi lại lần nữa ở đây Như Một Lời Chia Tay với chú tôi, chú Nguyễn Triệu Lân.

Hộp nhớ

*Hộp nhớ trong đầu anh
Cỡ man bao ô cửa
Ô mở về tuổi thơ
Ô mở về cha mẹ
Ô mở về bạn bè
Ô mở về sách vở
Ô mở về được thua
Ô mở về hay dở
Ô mở về bão giông
Ô mở về lành vỡ...
Nhưng ô cửa
Khi khép khi mở
Nhưng luôn luôn mở
Vui như khổ
Ngày như đêm
Là ô mở về phía em*

Gọi là chia tay cho xóm tụ vậy thôi chứ tôi biết *tông-tông-tong con-cá-vàng* là rồi đây, sớm hay muộn, “...*nous nous retrouverons peut-être un jour*”, *mọi người* sẽ gặp lại nhau.

*Gác xép Paris, cuối tháng 5, 2019
Phạm Hoàng Điền*